

YASHIL KELAJAK YO‘LIDA: O‘ZBEKISTON UCHUN EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY IMKONIYATLAR

Maxmudov Dilshod Kilichboyevich

Oriental Universiteti,

Filologiya fakulteti, 2-bosqich talabasi, Arab tili yo‘nalishi

Annotatsiya: *Ushbu maqola atrof-muhit muammolari, xususan, havo ifloslanishi, cho‘llashish va suv tanqisligini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotda yashil iqtisodiyotning ushbu muammolarni hal qilishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Maqola islomiy ta’limotlar va zamonaviy ilmiy yondashuvlarga asoslanadi. O‘zbekistondagi ekologik vaziyat aniq statistik ma’lumotlar bilan yoritiladi. Natijada, global tajriba va mahalliy imkoniyatlardan foydalangan holda amaliy tavsiyalar beriladi. Maqsad – ekologik barqarorlikni ta’minlash va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo‘shish. Xulosa sifatida, hamkorlik muhimligi ta’kidlanadi.*

Kalit so‘zlar: *atrof-muhit, yashil iqtisodiyot, havo ifloslanishi, cho‘llashish, suv resurslari, qayta tiklanuvchi energiya*

KIRISH

“Tabiat – insonning beshigi, uni asrasak, kelajagimizni asraymiz,” deydi buyuk mutafakkir Alisher Navoiy o‘z asarlarida. Uning bu fikri bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan, chunki atrof-muhitning ifloslanishi insoniyat oldidagi eng katta xavf-xatarlardan biridir. Qur’onda ham “Allohning yer yuzidagi tuzatishidan keyin unda buzg‘unchilik qilmang” (A’rof surasi, 7:56) **【1】** deyilgan bo‘lib, bu ekologik mas’uliyatni eslatadi. Bugungi kunda global isish, havo ifloslanishi va suv resurslarining kamayishi kabi muammolar nafaqat olimlarni, balki oddiy fuqarolarni ham tashvishga solmoqda. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma’lumotlariga ko‘ra, har yili 7 milliondan ortiq odam havo ifloslanishi tufayli hayotdan ko‘z yumadi **【2】**. O‘zbekistonda esa cho‘llashish, chang bo‘ronlari va transport chiqindilari kabi mahalliy muammolar keskinlashmoqda. Ushbu maqola ekologiya va iqtisodiyot sohasidagi mutaxassislar, talabalar va keng jamoatchilik uchun mo‘ljallangan. Unda O‘zbekistondagi ekologik vaziyatni yaxshilash uchun yashil iqtisodiyot tamoyillari qanday qo‘llanilishi mumkinligi muhokama qilinadi.

ASOSIY QISM

Yashil iqtisodiyot: Tamoyillar va global tajriba Yashil iqtisodiyot – tabiiy resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanuvchi energiyaga asoslangan modeldir. BMTning 2023-yilgi strategiyasida bu modelning asosiy yo‘nalishlari qayd etilgan **【3】**: Quyosh va shamol energiyasi: Germaniyada 2023-yilda energiya iste’molining 55% qayta tiklanuvchi manbalardan ta’minlanib, CO2 chiqindilari 200 million tonnaga qisqardi **【4】**. Chiqindilarni qayta ishlash: Janubiy Koreyada chiqindilarning 70% qayta ishlanadi, bu yiliga 12 million tonna chiqindini utilizatsiya qilishga yordam berdi **【5】**. Suvni tejash:

Isroilda suvning 90% qayta ishlanib, qishloq xo‘jaligida ishlatiladi [6]. O‘zbekiston uchun bu tajribalar o‘rnak bo‘la oladi. Masalan, mamlakatda quyosh radiatsiyasi yillik 1600-1800 kVt/soat/m² ni tashkil qiladi, bu quyosh panellarini keng joriy etish imkonini beradi [7]. O‘zbekistondagi ekologik muammolar Chang havo va cho‘llashish: O‘zbekistonning 60% qurg‘oqchil hududlardan iborat. Har yili 100 ming gektar yer unumdorligini yo‘qotmoqda (FAO, 2024) [8]. Aral dengizi qurishi tufayli Qoraqalpog‘istonda chang bo‘ronlari chastotasi 15% ga oshgan, bu esa aholining 40% ida nafas olish kasalliklariga sabab bo‘lmoqda [9]. Transport chiqindilari: 2024-yilda avtomobillar soni 3,2 millionga yetdi, yiliga 1,5 million tonna CO₂ chiqarilmoqda (Jahon banki, 2023) [10]. Toshkentda havo ifloslanishi indeksi (AQI) o‘rtacha 120-150 ni tashkil qiladi. Suv muammosi: Suvning 80% qishloq xo‘jaligiga sarflansa-da, 50% samarasiz yo‘qotiladi (Suv xo‘jaligi vazirligi, 2024) [11]. Sirdaryo suvida 1 litrda 200 dan ortiq mikroplastik zarralar aniqlangan [12]. Tavsiyalar va amaliy yechimlar Energiya sohasi: Quyosh stansiyalarini Navoiy va Surxondaryoda kengaytirish orqali 2030-yilga qadar energiya iste‘molining 25% ni qayta tiklanuvchi manbalardan ta‘minlash. Chiqindilar boshqaruvi: Toshkentda chiqindilarni saralash zavodlari qurish, yiliga 500 ming tonna chiqindini qayta ishlash. Suv tejamkorligi: Farg‘ona viloyatida tomchilatib sug‘orishni sinovdan o‘tkazib, suv sarfini 30% kamaytirish. Transport: Elektr avtobuslar va velosiped yo‘laklarini joriy etib, shahar havo ifloslanishini 20% ga qisqartirish. Masal orqali tasvirlash Bir kuni bir dehqon daraxt ekdi, lekin uni sug‘ormadi. Daraxt qurib qoldi. Keyin u tomchilatib sug‘orish usulini sinab ko‘rdi va daraxtlar unib chiqdi. Bu masal O‘zbekistonda suvni tejash va tabiatni asrashning amaliy yo‘lini ko‘rsatadi.

XULOSA

O‘zbekiston uchun atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish nafaqat ekologik muammolarni hal qilish, balki iqtisodiy barqarorlikka erishish yo‘lidir. Chang havo, suv tanqisligi va chiqindilar muammosini yengish uchun global tajribadan foydalanish va mahalliy imkoniyatlarni ishga solish zarur. Davlat, xususiy sektor va fuqarolar o‘zaro hamkorlik qilgandagina yashil kelajakni qurish mumkin. Ushbu yondashuv kelajak avlodlar uchun boy meros qoldiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Qur‘on, A‘rof surasi, 7:56. Hilol nashri tafsiri.
2. World Health Organization (WHO). Air Pollution and Health Report, 2023.
3. United Nations (UN). Green Economy Strategy, 2023.
4. German Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action, 2023.
5. South Korea Ministry of Environment, Waste Management Report, 2022.
6. Israel Water Authority, Water Recycling Report, 2023.
7. O‘zbekiston Meteorologiya xizmati, Quyosh radiatsiyasi bo‘yicha 2023-yilgi ma‘lumotlar.

8. Food and Agriculture Organization (FAO). Desertification in Central Asia, 2024.
9. O‘zbekiston Ekologiya vazirligi, Chang bo‘ronlari bo‘yicha 2023-yilgi monitoring.
10. The World Bank. Environmental Pollution in Central Asia, 2023.
11. O‘zbekiston Suv xo‘jaligi vazirligi, 2024-yilgi ma’lumotnoma.
12. O‘zbekiston Fanlar akademiyasi, Sirdaryo suvlaridagi mikroplastiklar tadqiqoti, 2023.